

דגם תשובות לשאלון עברית לבתי ספר ערביים, מס' 014281, קיץ תשפ"ג

התשובות לשאלות בכל הפרקים הן הצעות בלבד. הנבחנים רשאים להשיב על השאלות בדרכם הם. בכל מקרה יש לוודא שהתשובות מבוססות על הטקסט.

פרק ראשון – ספרות (50 נקודות)

חלק א – סיפורת (25 נקודות)

על הנבחנים לענות על שאלה אחת מתוך השאלות 1-3.

1. שלמה המלך והדבורה / חיים נחמן ביאליק

א. על הנבחנים להסביר מהו הלקח במשל הנתון (50%), וכיצד הוא בא לידי ביטוי בסיפור כולו (50%).

הלקח במשל שכתב שלמה הוא שעל פי מצוות התורה, אין לזלזל באף אחד. האיש החכם ביותר יכול ללמוד גם ממי שקטן ונחות ממנו במעמדו. אדם הבז לחלש ממנו מחבל בעצמו ובמעמדו.

הלקח שבמשל בא לידי ביטוי ביכולת של הדבורה לעזור לשלמה המלך: לאחר שהדבורה עוקצת את אפו של שלמה, והוא זועם עליה, היא מצליחה לשכנעו לשחררה, ורגע לפני שהיא עפה לדרכה היא מבטיחה לו שבעתיד תסייע לו. שלמה שומע את דבריה וצוחק צחוק של בוז וזלזול בדבורה. בחלקו השני של הסיפור שלמה המלך נקלע למצוקה כאשר הוא אינו מצליח לזהות את הפרח האמיתי, והדבורה מסייעת לו בזה ומחלצת אותו מן המצב המביך. היא מסייעת לו לשמור על כבודו, וכך שלמה מבין את הלקח של המשל.

ב. על הנבחנים להסביר כיצד הלקח הנתון בא לידי ביטוי בדבריה ובהתנהגותה של הדבורה בעימות בינה לבין שלמה המלך.

על הנבחנים לשלב בתשובתם ציטוטים מן הקטע שבסעיף ב כדי לבסס את תשובתם. (100%)

הדבורה החכמה מצליחה לשכך את כעסו של שלמה המלך באמצעות מתק שפתיים ובדברי רכות ונעימות. באומץ רב היא מודה בפניו על הפשע שעשתה בלא יודעין. היא מעידה על עצמה שהיא קטנה וטיפשה: "ואני דבורה קטנה ורכה וסכלה, סכלה אני מאוד". והיא מציעה לו תגמול בעתיד כדי לכפר על חטאה: "והשיבותי גמול לאדוני המלך". דבריה מצחיקים את המלך ומסירים מעליו את רוחו הרעה. הוא סולח לה ולכל בעלי החיים שזימן כדי להענישם: "וכטוב לב המלך בצחוקו ויישא גם לכל הדבורים בעבור הדבורה הקטנה בת החיל וישלחן מעליו בשלום".

ג. על הנבחנים להביא מן הקטע שבסעיף ג שתי דוגמאות לדימויים ציוריים. על הנבחנים לבחור באחד הדימויים ולפרש אותו.

(100%)

– **חד הכאב מאוד – כפי המאכלת:** כאילו נדקר בסכין לשחיטה.

– **וגם אפו בצק ויאדם כרימון:** אפו נעשה אדום כמו צבע הרימון.

– **ויבקש שלמה את בת המרי לייסרה כזדונה:** שלמה מבקש לגרום לדבורה כאב השווה לכאבו שלו.

– **ויפרוץ לרוב, עד היותו כקישוא:** אפו של שלמה גדל והתרחב ונעשה דומה לקישוא בצורתו.

– **ויזעף לב המלך בקרבו וכל פניו הפכו חומץ:** פניו של המלך התכווצו כאילו שתי חומץ.

– **ויהי כנאד ממולא עד שפתו חדודי זכוכית ומחטים דקים ולוהטים הבוקעים לצאת:** אפו של המלך דמה לשק ממולא

ברסיסי זכוכית ומחטים חמות ולוהטות.

2. אגדת שלושה וארבעה / חיים נחמן ביאליק

א. על הנבחנים להסביר את הלקח במשל שבסיום הסיפור, ולכתוב אילו מן הדוגמאות המובאות במשל הסיום באות לידי ביטוי

בסיפור, וכיצד הן באות לידי ביטוי. (50%×2=100%)

הלקח שבסוף הסיפור הוא שדרכי האל הן נסתרות: האדם אינו מסוגל להבין הבנה עמוקה את נפלאות הטבע, את התופעות בעולם ואת המשמעות הנסתרת של תוכניות האל. במשל שבסוף הסיפור נכתב כי האדם אינו מבין את דרכי החיים של הנשר בשמיים; הוא אינו מבין כיצד הנחשים מוצאים את דרכם בין הסלעים; הוא אינו מבין כיצד אונייה מצליחה לפלס את דרכה בים; ובעיקר האדם אינו מצליח להבין את המסתורין שביחסים בין גבר לאישה.

שתי הדוגמאות שבאות לידי ביטוי בסיפור הן דרך הנשר בשמיים ודרך גבר בעלמה: הנשר הביא את הנער לבת שלמה, והוא היה האמצעי הפלאי שהפגיש ביניהם, ולאחר המפגש באה האהבה בין השניים, שהחלה כאשר הנערה התאהבה בנער.

ב. על הנבחנים להשיב אם, לפי הסיפור כולו, הגורל הוא הקובע את הזיווג הנכון, להסביר את התשובה ולהדגים אותה מן הסיפור. (100%)

הגורל, על פי הסיפור, הוא הקובע את הזיווג הנכון. בקטע I כתוב: "וייוואשו ממנה בני המלכים ולא יספו לשחר פניה", כלומר כבר בתחילת הסיפור הנסיכה לא נענתה לחיזוריו של אף לא אחד מן הנסיכים, והסיבה לכך היא שהגורל בחר לה זיווג, הנער העני. שלמה המלך מבין זאת רק לאחר שהוא מגיע לאי ופוגש בנער: "ויבן כי הוא הנער העני אשר הוראה במראות הכוכבים". מכאן שמראש נגזר על בת שלמה בכוכבים להינשא לנער העני, למרות הניסיונות של שלמה למנוע זאת. מה שהגורל קבע הוא שמתקיים בסוף הסיפור.

ג. על הנבחנים להסביר על פי **קטעים II-III**, את תפקידם של הסריסים בסיפור (50%) ואת הקשר שלהם ללקחים הנלמדים מן הסיפור (50%).

הסריסים נאמנים לשלמה המלך. הם שומרים בקנאות רבה על בת המלך במגדל. הם משגיחים בקפדנות ובמסירות על השערים הנעולים, אך אין הם יודעים מאומה על המתרחש בתוך חדרי החדרים במגדל: "והסריסים לא ידעו מכל הדברים האלה קטנה וגדולה, כי אין כמוהם ישרים ונאמנים, ושימו לילות כימים וישקדו על משמרתם במאוד מאוד". אי הידיעה יוצר פער אירוני בין מה שהאדם רואה ובין מה שמתרחש באמת, וזה מחזק את המסר המרכזי בסיפור שהאדם מוגבל בהבנתו את נפלאות הטבע ונפש האדם. בחלקו האחרון של הסיפור הם מחזקים את הלקחים ומברכים: "ברוך אלוהים הנותן אישה לאיש".

3. שלמה ושלושת האחים / חיים נחמן ביאליק

א. על הנבחנים לפרט כיצד חוכמתו של שלמה באה לידי ביטוי בקטע I. (100%)

חוכמתו של שלמה באה לידי ביטוי בקטע I בשלוש העצות החכמות שנתן לשלושת האחים, ואשר אם שני האחים הגדולים היו מיישמים אותן, ודאי היו ניצלים ממוות. אומנם את חוכמת עצותיו של שלמה לומדים רק לאחר מעשה, אך לפי דברי שלמה ולפי העצות שלו ניכר כי הוא מכיר בחולשות הטבע האנושי: פיזיות ותאוות בצע, והוא מאפשר לאחים בחירה. בבחירה החופשית שהוא מעניק לאחים הוא גורם לאח הצעיר לחשוב פעמיים, ומקרר את האח להחלטה שלא לקחת את הזהב, ובמקומו לקבל את עצות שלמה.

ב. על הנבחנים להביא מן הסיפור דוגמה שבה הרעיון של בחירה בין טוב לרע בא לידי ביטוי, ולהסביר מהי הבחירה ומה הן תוצאותיה (100%)

האח הצעיר בוחר בעצות שלמה, ואילו שני האחים הגדולים בוחרים בזהב. הבחירה בזהב היא בחירה ברע, מכיוון שהיא מדגישה את תאוות הבצע של האחים ואת הריקנות שבוהב: הזהב רק מכביד עליהם ואינו מציל אותם ממוות. לעומת זאת שלוש העצות של שלמה המלך מוליכות את צעיר האחים רחוק מסכנה ולאחר מות האחים הוא גם זוכה בזהב שלהם. הבחירה בין טוב לרע באה לידי ביטוי בסיפור בהבדל בין האח החי לאחיו המתים וכן בזכירתו גם בחיים וגם בזהב של אחיו לאחר מותם. לקראת סוף הסיפור הבחירה בין טוב לרע באה לידי ביטוי גם בסיפור על סטייתו של האח הצעיר מעצת שלמה: האח נפגע, נאלץ לעמוד למשפט ומזוכה בידי שלמה המלך שזכר אותו לטובה.

ג. על הנבחנים להסביר על פי הסיפור מהי התפיסה השלילית בנוגע לתכונותיה של אשת האח הצעיר (50%), ומהי המסקנה המשתמעת מן העצה עבור האח הצעיר (50%).

התפיסה השלילית כלפי אשת האח הצעיר המשתמעת מן הסיפור היא שתבונתה מוגבלת, שהיא מונעת אך ורק מרגש ולא ממחשבה הגיונית, שהיא פיזיה וקלת דעת ושהיא אינה נאמנה לבעלה. כמו כן עולה מן הסיפור שהיא אינה מסוגלת לשמור סוד, ואפילו משתמשת לרעה בסוד שבעלה מגלה לה. המסקנה מתפיסה זו היא ששיחת האח הצעיר עם אשתו מסוכנת לעתידו.

חלק ב – שירה (25 נקודות)

על הנבחנים לענות על שאלה אחת מבין השאלות 4-6.

4. שירי סוף הדרך / לאה גולדברג

א. על הנבחנים להשיב, על פי **חלקים א-ב** בשיר, מה הזקן חושב על חייו בסוף דרכו, ובתוך כך להתייחס בתשובתם למשפטים הנתונים המסיימים את חלק א ואת חלק ב. (100%)

בחלק א הזקן, לקראת סוף דרכו, מתבונן בחייו שחלפו ועורך חשבון נפש. הוא מבין שחייו היו תבליך מודרג של התפתחות והשתנות בתקופות חיים שונות. בכל תקופה ראה את החיים מזווית אחרת. כשהיה נער תמים החיים נראו לו יפים. כשבגר ונעשה לעלם, שצריך להתמודד עם הקשיים שבמציאות, החיים נראו לו קשים. בבגרותו, בגיל העמידה, לאחר שרוב חייו היו כבר מאחוריו, החיים נראו לו ארוכים. רק כשאדם מיע לזקנה הוא זוכה לראות את החיים על כל מורכבותם בראייה כוללת: הם יפים, הם קשים, והם ארוכים. כשהוא מרגיש שסופו קרוב וימיו ספורים ("והנה אתה בא בימים, זקנת ושבת") הוא מבין שהחיים גם מאוד יקרים וצריך להעריך את כל הדברים הקטנים שקורים ביום-יום.

בחלק ב הזקן מתבונן אל העבר ומבין שכאשר היה צעיר חשב שהחיים הם שגרה אחת מתמשכת, ושכל יום דומה למשנהו, ואין חדש תחת השמש. עכשיו כשהוא זקן ושב, הוא יודע שכל יום יקר, ובכל יום יש משהו חדש, ואין יום הדומה ליום שאחריו.

ב. על הנבחנים להשיב, על פי תמונת השקיעה **בבית 2 בחלק א**, מה הן התחושות שהזקן חווה בעקבות מחשבותיו בשלב האחרון בחייו. (100%)

תמונת השקיעה מלמדת שיש בזקנה הרבה נחת, שלוה, הנאה ורוגע. בתמונה הזקן יושב לנוח בצד הדרך (החיים). השמש השוקעת ממעל צובעת את שערו הלבן בצבעי זהב ואדום, והדשא מתחתיו מבהיק מטל הלילה. ציפור מזמרת מעל ראשו. הצבעים והקולות מסמלים שקט חיובי של זקן שמייצה כבר את חייו, ועתה הוא נח מתלאות החיים ומן המחויבויות שלהם.

ג. על הנבחנים להשיב מה הן משאלותיה של הדוברת **בחלק ג** של השיר – להסביר מה הם החיים שהדוברת מייחלת להם (80%), ולהביא דוגמאות לדבריהם מן השיר (20%).

הדוברת מבקשת מאלוהים שחייה יהיו בעלי משמעות ולא סתמיים, שגרתיים ואפורים. לשם כך היא פונה לאל: "למדני, אלהי, ברך והתפלל". היא מבקשת שיעניק לה את היכולת לגלות את היופי שבדברים הקטנים, השכיחים והיום-יומיים שבטבע: את הברק של הפרי הבשל ואת הצבעוניות הדהויה של עלה יבש. היא גם מבקשת את היכולת להיות ערנית לחיים כל רגע מימיה עלי אדמות, להרגיש ולחוש את היופי ולברך עליו. היא מסיימת את השיר בבקשה המפורשת: "לבלי יהיה יומי היום כתמול שלשום, לבלי יהיה עלי יומי הרגל" – היא רוצה להיות במצב של התפעלות מתמדת כדי להרגיש את החיים בכל החושים, כדי שלא להישחק בשגרת היום-יום, אלא להרגיש שכל יום יש חדש תחת השמש. הרגשה זו אמורה לגרום לה ליהנות מכל הדברים סביבה ולהודות לאל על כל רגע שהיא חשה אותם.

5. לתמונת אימא / לאה גולדברג

א. על הנבחנים לתאר את היחסים בין הדוברת בתקופת ילדותה לבין אימה, מנקודת מבטה של הבת (הדוברת), וכן להביא לדבריהם דוגמאות **מבתיים 1-2** בשיר. (100%)

תמונת האם מעלה בדוברת זיכרונות מתקופת ילדותה והיא נזכרת גם ביחסיה עם אימה בתקופה זו. היא הייתה ילדה תובענית, עצובה ומלאה בטרוניות. ילדה שבאה בדרישות יום-יומיות אל אימה שתספק לה מה שהיא צריכה. אימה סיפקה לה את כל דרישותיה בהבנה ובלי לדרוש תמורה. היא ליוותה אותה בכל החוויות שעברה בחייה, הקשות והנעימות ("בדמעה ובחיוך"). היא אינה שואלת ואינה שופטת אותה או כועסת עליה ("לא תמהת, לא רגזת, עת באתי אליך / מדי יום ביומו ואמרת: 'תני!'"). אלה זיכרונות של יחסי אהבה ונתינה של האם בלי שום תנאי, זיכרונות של דרישה בלתי נפסקת מצד הבת.

ב. על הנבחנים להשיב מהו השינוי שחל ביחסים בין הבת לאימה בתקופת ההתבגרות של הבת, ולהביא לדבריהם דוגמאות **מבתיים 3-4** בשיר. (100%)

בתקופת ההתבגרות של הבת חל שינוי ביחסים שבין הבת לאימה. הבת המתבגרת מתרחקת מאימה בעקבות אהבה נכזבת, יגון וייאוש מכישלונות בחיים. הנחמה הידעה בילדותה בחיק אימה שוב אינה מספקת אותה: ("כן. אבוא רצוצה ולא אשאל לשלומך. / לא אבכה בחיקך, לא אלחש: 'אמי!'"). למרות זאת האם העצובה נשארת שלוה ותומכת. היא יודעת שבתה כבר בגרה וצריכה להתמודד עם הקשיים בחייה בכוחות עצמה.

ג. על הנבחנים להסביר מה הן שתי הדרכים לפרש את השאלה בסוף השיר. (2x50%=100%)
אפשרות אחת היא שהשאלה הזאת היא התרסה כלפי האם בשל כעסה על שאימה אינה מגוננת עליה יותר. אפשרות אחרת היא שיש בדברים אלה משום אמירת תודה לאם הסובלנית המבינה אותה גם בלי לשאול שאלות ומאפשרת לבתה להתמודד עם קשייה בכוחות עצמה.

6. **מה נאמר למי? / נעים עריידי**

א. על הנבחנים להשיב אל מי הדובר בשיר פונה, ומדוע הוא מציג שאלות רבות **בבית 1** בשיר, וכן על הנבחנים להדגים את דבריהם מן השיר. (100%)

הדובר בשיר פונה לעמית, משורר ערבי ישראלי הכותב בעברית ובערבית. הוא מעלה שאלות רבות המבטאות את הלבטים שלו בשל היותו משורר. השאלות אינן לשם קבלת תשובות, אלא שאלות המבטאות את מצבו הרגשי של הדובר המתלבט באיזו שפה לכתוב, על מה ולאלו נמענים. הלבטים מלווים ברגשות של מצוקה: בדידות, ניתוק, תלישות, בלבול ומצב של אי-ודאות וחוסר מוצא. דוגמאות לשאלות: מה נאמר? מה נכתוב? (על בני אדם בכלל, על יהודים, על ערבים או על עצמנו המשוררים), למי נכתוב? (מיהו קהל הקוראים?) היכן נהיה? היכן היינו? מהי הזהות התרבותית של המשוררים בארץ?

ב. על הנבחנים להסביר מהו המסר של הדובר לקוראים באזכור הסיפור המקראי. (100%)

המסר של הדובר לקוראים הוא שהוא מרגיש קורבן של אבותיו ובני עמו שאינם סולחים לו על שפנה עורף לתרבותם וכתב שירים בעברית המייצגת תרבות זרה, התרבות העברית. הוא שואל בבית האחרון: "איזוהי שפת הבדידות / של אמנים דמויי אדם [...] איזוהי השתיקה הטובה ביותר / שכזעקת הבל מן הדם / תוכל להסביר באמת [...]". המובאה הזאת היא שאלה נוספת של הדובר בנוגע לשפה שבה אומנים כמוהו יכולים לבטא את עצמם ואת בדידותם. התשובה על שאלה זו היא השתיקה. זוהי תשובה אירונית מפני ששתיקה היא בעיקרה הפוכה מביטוי עצמי, אך כמו השתיקה של הבל הזועקת מדמו, כשאדם שותק או איננו נוכח הניגוד בין נוכחותו ובין היעדרותו הוא ביטוי חזק דיו כדי לבטא את מחאתו, וכאן זוהי מחאתו של המשורר על שרודפים אותו בשל כתיבתו בעברית.

ג. על הנבחנים להדגים את השימוש בחזרה על מילים בתחילת השורות (אנפורה) **בבית 3**, ולהסביר מהו הרעיון שאמצעי זה מדגיש. (100%)

בתחילת הבית יש חזרה על "מה יאמר אבינו...". חזרה זו מדגישה את חוסר המוצא שבמצבו. הוא אינו רואה באופק אפשרות למצוא תשובה למצוקתו. הוא שואל מה יגיד האב שבשמיים (האל)? ומה יגיד האב שבאדמה (אביו המת), שאינו סולח לו? אף לא אחד משני האבות משיב לו על הקונפליקט שלו שמקורו בהתלבטותו בין שתי שפות ושתי תרבויות. בחלק השני של הבית הוא חוזר על מילת התנאי "אם". מילה זו מעוררת את הספק אם יצליח למצוא תשובה עוד בחייו.

פרק שני – לשון (50 נקודות)

על הנבחנים לענות על חמש מן השאלות 7-14 (לכל שאלה – 10 נקודות).

שאלה 7 – מספר הפריטים הנכונים – 15

(1)	א. (1) ב-ו-ך
(1)	(2) נפעל
(1)	(3) הובכה
(1)	ב. (1) י-ע-ץ
(1)	(2) התפעל
(1)	(3) ייעץ
(1)	ג. (1) נ-ג-ע
(1)	(2) הפעיל
(1)	(3) לנגוע / לגעת
(1)	ד. (1) ע-ו-ף
(1)	(2) התפעל
(1)	(3) העיפה/מעיפה/תעיף
(1)	ה. (1) נ-צ-ל
(1)	(2) נפעל
(1)	(3) התנצל

סה"כ – (15) פריטים

שאלה 8 – מספר הפריטים הנכונים – 10

(1)	א. (1) השם יוצא הדופן מבחינת השורש הוא תבנית.
(1)	(2) השורש של שם העצם יוצא הדופן הוא ב-נ-י/ה
(1)	(3) השורש של שלושת השמות האחרים הוא ב-ו-ן / ב-י-ן
(1)	ב. (1) השתתפות
(1)	(2) שורש ומשקל
(1)	ג. (1) מספר
(1)	(2) מקום
(1)	ד. (1) ראשון
(1)	(2) סדר / דירוג
(1)	(3) הקטנה

סה"כ – (10) פריטים

שאלה 9 – מספר הפריטים הנכונים – 10

א.

חסרי פ"נ	נחי פ"ו	נחי ע"ו	נחי ל"ה
(1) (2)	(1) (3)	(1) (1)	(1) (4)
		(1) (5)	

ב.

פעל (קל)	נפעל	פיעל	הפעיל	הופעל
(1) (1)	(1) (3)	(1) (4)	(1) (2)	(1) (5)

סה"כ – (10) פריטים

שאלה 10 – מספר הפריטים הנכונים – 5

א.	ב	(1)
ב.	ל	(1)
ג.	מן / מ	(1)
ד.	עם	(1)
ה.	על	(1)

סה"כ – (5) פריטים

שאלה 11 – על הנבחנים לבחור בחמישה משפטים בלבד. לכל משפט פריט (1) $= 5 \times (1) = (5)$.

- א. יצירתיים
- ב. קרוב
- ג. כתב
- ד. קבוי
- ה. חמים
- ו. בית הספר
- ז. נדרש
- ח. כדי ש
- ט. למרות
- י. מכיוון

סה"כ – (5) פריטים

שאלה 12 – מספר הפריטים הנכונים – 7.

א.	משפט פשוט:	(1) או (3)
	משפט מורכב:	(2)
	משפט מחובר:	(4)

ב. על הנבחנים לציין ארבעה תפקידים תחביריים בלבד. לכל תפקיד פריט (1) $= 4 \times (1) = (4)$.

- היא (משפט 1) – אוגד
- היא (משפט 2) – נושא
- מידע – מושא (ישיר)
- נגיש – נושא
- מחוברים – נושא

סה"כ – (7) פריטים

שאלה 13 – מספר הפריטים הנכונים – 8

א.	(1)	בספרייה העירונית מקריאים לילדים סיפורי מעשיות פעם בשבוע.
	(2)	במשפט המודגש הנושא הוא מישהו.
	(2)	במשפט הסתמי המילה מקריאים משמשת גם נושא וגם נושא.
ב.	(1)	ואילו / אולם / אך / אבל
	(2)	(ב)משחקי (הכדורגל) / (ב)משחקים
	(3)	תיאור
	(4)	נושא

סה"כ – (8) פריטים

שאלה 14 – מספר הפריטים הנכונים – 10

א. (1) I. לא רק... אלא גם...

II. כדי

III. אם

(2) I. הוספה

II. תכלית

III. תנאי

ב. (1) לוואי

(2) נושא

(3) תיאור

(4) מושא

(1)

(1)

(1)

(1)

(1)

(1)

(1)

(1)

(1)

(1)

סה"כ – (10) פריטים